

УДК 159.9:34:343.985

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.12.25>

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРОФАЙЛІНГУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Телійчук Віталій Григорович,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри оперативно-
розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)

Зінченко Станіслав Станіславович,
лейтенант поліції,
оперуповноважений сектору
кримінальної поліції
(Марганецьке відділення поліції
Нікопольського відділу поліції
Головного управління Національної
поліції в Дніпропетровській області,
м. Марганець, Дніпропетровська
область, Україна)

Стаття присвячена аналізу методик профайлінгу та їх використанню підрозділами кримінальної поліції Національної поліції України (далі – НПУ) під час виконання ними завдань оперативно-розшукової діяльності. Розглядається ефективність профілювання осіб, причетних до організованої злочинної діяльності. Наведено досвід використання методик профайлінгу підрозділами кримінальної поліції США. Звернуто увагу на важливість і актуальність застосування профайлінгу підрозділами кримінальної поліції НПУ. Розкриваються поняття «профайлінгу» в загальному розумінні, актуальні проблеми використання профайлінгу в оперативно-розшуковій діяльності.

Аналізуючи дослідження вчених у галузі ОРД, криміналістичної та юридичної психології, психології ОРД визначено найбільш значущі аспекти застосування профайлінгу в ОРД. Аргументовано, що одним із найбільш перспективних варіантів використання методики профайлінгу в ОРД є складання психологічного портрета розшукуваної невстановленої особи, яка вчинила злочин, що здійснюється на етапі збору оперативно-значущої інформації про дані діяння в рамках заведеної оперативно-розшукової справи.

Наголошено на тому, що, використовуючи раніше складений психологічний портрет розшукуваного, на основі ретельного огляду місця події і його психологічного аналізу фахівець-профайлер моделює «картину злочину», мотиви злочинця, причинно-наслідкові зв'язки тих чи інших його вчинків, а також опрацьовує передбачувані стратегії його подальших дій.

Зроблено висновки, що психологічний портрет невідомого злочинця – це продукт аналітичної діяльності працівників оперативних підрозділів НПУ, слідчих і залучених для роботи по конкретному кримінальному провадженню спеціалістів; ефективне досягнення цілей ОРД, пов'язаних із застосуванням методу психологічного профілювання, який буде не можливим без створення і функціонування системи науково-методичного забезпечення службової діяльності органів, які здійснюють ОРД, без відповідних фахівців.

Ключові слова: виявлення, припинення, документування злочинів, оперативно-розшукова діяльність, використання психологічних знань, психологічний портрет, профайлінг.

**REGARDING THE USE OF PROFILING IN OPERATIONAL
AND INVESTIGATIVE ACTIVITIES BY CRIMINAL POLICE UNITS
OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE**

Teliyчук Vitaliy Hryhorovych,
Candidate of Law, Associate Professor,
Senior Researcher,
Associate Professor at the Department
of Operative-Search Activity
of the Faculty of Training Specialists
for Criminal Police Units
(Dnipropetrovsk State University
of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine)

Zinchenko Stanislav Stanislavovich,
Police Lieutenant,
Operative Officer
of the Criminal Police Sector
(Marhanets Police Department
of the Nikopol Police Department
of the Main Directorate of the National
Police in Dnipropetrovsk region,
Marhanets, Dnipropetrovsk region, Ukraine)

The article is devoted to the analysis of profiling methods and their use by criminal police units of the National Police of Ukraine during the performance of operational and investigative activities. The effectiveness of profiling persons involved in organized crime is considered. The experience of using profiling techniques by US criminal police units is presented. Attention is drawn to the importance and relevance of the use of profiling by criminal police units of the NPU.

The concepts of profiling in the general sense are revealed. Current problems of using profiling in operational and investigative activities are considered. Analyzing the research of scientists in the field of ORD, forensic and legal psychology, ORD psychology, the most significant aspects of the application of profiling in ORD have been identified.

It is argued that one of the most promising options for using the method of profiling in ORD is to compile a psychological portrait of the wanted unidentified person who committed the crime, which is carried out at the stage of collecting operational and significant information about these actions in the operational search case. It is emphasized that using a previously compiled psychological portrait of the wanted person, based on a careful

review of the scene and its psychological analysis, the specialist profiler models a “picture of the crime”.

It is concluded that: the psychological portrait of the unknown criminal is a product of analytical activity of employees of operative divisions of NPU, investigators and experts involved in work on concrete criminal proceedings; effective achievement of the goals of ORD, associated with the application of the method of psychological profiling, will be impossible without the creation and operation of a system of scientific and methodological support of the activities of the bodies that carry out ORD and without appropriate specialists.

Key words: detection, termination, documentation of crimes, operative-search activity, use of psychological knowledge, psychological portrait, profiling.

Постановка проблеми. Розв’язання завдань, що вирішуються в процесі виявлення та перевірки осіб, які можуть вчиняти кримінальні правопорушення, не можливе без застосування спеціальних психологічних знань, бо без цього в сучасних умовах боротьби з організованою злочинністю не можливе вдосконалення та якісне оновлення роботи спеціалізованих оперативних підрозділів [1, с. 65].

Виявлення, припинення та документування злочинів, які вчиняються організованими злочинними групами та злочинними організаціями, в сучасних умовах стає майже неможливим без спільних зусиль криміналістів, процесуалістів, фахівців у галузі оперативно-розшукової діяльності. Наочним підкріпленням цього є методики розслідування злочинів у сфері наркобізнесу й обігу наркотиків, стратегія з’ясування каналів торгівлі людьми, тактика боротьби з комп’ютерними правопорушеннями й кіберзлочинністю і стратегія протидії терористичній діяльності терористичних організованих угруповань.

Питання про використання психологічних знань у діяльності підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України взагалі і в оперативно-розшуковій діяльності зокрема здавна турбують як теоретиків, так і практиків-юристів. Важливе місце у вирішенні завдання щодо попередження та розкриття злочинів займає оперативно-розшукова діяльність як особливий різновид правоохоронної практики. Світова кримінологічна практика з часом все більше доводить, що певні аспекти оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) в правоохоронних органах потребують застосування спеціальних психологічних знань, які в правозастосовній сфері є системою спеціалізованого психологічного супроводження.

Боротьба зі злочинністю на сучасному етапі, зокрема з її організованими формами, для яких все більш притаманними є консолідація, конспірація та жорстокість злочинних елементів, високий організаційний рівень підготовки та вчинення злочинів, використання для власного прикриття корумпованих представників державної влади й управління, у тому числі серед працівників правоохоронних органів, зокрема органів Національної поліції України (далі – НПУ), активна протидія правоохоронним органам, застосування не тільки фізичного опору, зброї і новітньої техніки, а й психологічних технологій потребує значної активізації оперативно-розшукової роботи підрозділів кримінальної поліції НПУ не тільки як системи гласних і негласних заходів, а й як освоєння працівниками оперативних підрозділів найпрогресивніших оперативно-розшукових заходів і засобів, а також пошуку нестандартних методів успішного виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, з урахуванням функціональної та психологічної структур організованої злочинної групи, міжособистісних відносин, мотивації діяльності тощо [2, с. 646–647].

У процесі розкриття та розслідування кримінальних правопорушень виникає низка проблемних питань, що потребують використання сучасних технологій.

Однією з таких технологій, здатних допомогти правоохоронцям, у тому числі оперативним працівникам і слідчим у їхній професійній діяльності, є профайлінг [3]. Слід погодитися з О. Богучаровою [4], що оперативно-розшукова діяльність як особливий різновид юридичної практики, незважаючи на той факт, що він певним чином охоплюється загальною (методолого-методичною) частиною юридичної психології, є відокремленим видом правозастосування, видом професійної юридичної діяльності з притаманними тільки їй спеціальним законодавчим регулюванням, особливими цілями, формами, напрямками та завданнями, специфічними суб'єктами й об'єктами діяльності, спеціальними силами, заходами, засобами, методами тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми використання профайлінгу правоохоронними органами були предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема Ю. Антонян, В. Берназ, О. Бандурки, В. Бакальчук, Ю. Белоусова, О. Богучарова, А. Веденіна, Ф. Глазиріна, О. Дручек, Н. Жерж, М. Єнікеєва, О. Катуніна, Л. Катеринюк, В. Коновалова, В. Коробкова, В. Корольова, В. Образцова, Б. Петеліна, О. Подільчака, О. Ратінова, Є. Черкасова, В. Шепітько та інших. Разом із тим особливості застосування методів профайлінгу підрозділами кримінальної поліції Національної поліції України в сучасних умовах залишаються не досить дослідженими, деякі аспекти носять дискусійний характер.

Метою дослідження є виявлення проблем у діяльності підрозділів кримінальної поліції НПУ щодо застосування передових методик профайлінгу у професійній діяльності, складання психологічних портретів осіб, які можуть бути причетними до протиправної діяльності, а також застосування профілювання співробітниками оперативних підрозділів під час проведення ними інтерв'ю з особами, які викликають підозру.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить досвід практичної діяльності підрозділів кримінальної поліції, не можливо зрозуміти глибинні мотиви будь-якої поведінки, в тому числі і злочинної, без якісного знання психології особистості, психологічних механізмів і мотивів, соціально-психологічних явищ і процесів. Проте багатьом психологічним аспектам ОРД не приділяється належної уваги в наукових публікаціях, незважаючи на те, що дефіцит спеціальних психологічних знань часто не дозволяє оперативним працівникам якісно здійснювати професійну діяльність.

Одним із проблемних аспектів психологічного забезпечення ОРД є процес діагностики і оцінки індивіда. У зазначеному контексті з проведених натепер науково-практичних досліджень можна виділити методіку складання психологічного профілю (профайлінгу) як перспективний напрям підвищення ефективності професійної діяльності правоохоронних органів [5], насамперед підрозділів кримінальної поліції НПУ, оскільки найбільша частина виявлення та розслідування кримінальних правопорушень підвідомча саме НПУ.

У загальному розумінні профайлінг (англ. *"profile"* – профіль, обрис, контур) – це сукупність психологічних методів і методик оцінки та прогнозування поведінки особи на основі аналізу найбільш інформативних приватних ознак, характеристик зовнішності, вербальної і невербальної поведінки. Натепер розширене трактування поняття «профайлінг» охоплює низку прикладних соціально-психологічних методик, метою яких є оцінка достовірності інформації, що повідомляється, за вербальною поведінкою особи (неінструментальна детекція брехні).

Спочатку профайлінг активно застосовувався спецслужбами провідних країн світу для розкриття серійних злочинів насильницького характеру, попередження терористичних актів на авіатранспорті, виявлення причетності тієї чи іншої особи до терористичних, шахрайських та інших злочинних діянь. Нині сфери застосування

технологій профайлінгу вийшли далеко за межі діяльності спецслужб. Профайлінг є ефективним інструментом оцінки достовірності інформації при кадрових перевірках, службових розслідуваннях, різних заходах в рамках кримінального та цивільного судочинства. Перспективними вважаються такі напрями профайлінгу як забезпечення безпеки підприємств і окремих заходів, супровід банківської, страхової, аудиторської, переговорної діяльності, політичний консалтинг тощо [6, с. 114].

Нині ця галузь знань активно використовується в комерційній сфері. У правоохоронній діяльності методи профайлінгу використовуються при забезпеченні громадської безпеки на об'єктах транспортної інфраструктури, при проведенні культурно-масових заходів, при цьому співробітники не враховують різноманітність методик, запропонованих профайлінгом, і можливості їх використання в процесі розслідування кримінальних проваджень [7].

Програма психологічного профілювання (профайлінгу) була розроблена в кінці 70-х рр. ХХ ст. співробітниками відділу аналізу моделей поведінки Академії ФБР США, штат Вірджинія, Квантіко (у наукових публікаціях використовуються й інші найменування зазначеного підрозділу – відділ біхевіористики, відділ поведінкового аналізу, інші).

Однією з обов'язкових умов для проходження служби у відділі аналізу поведінки була наявність практичного досвіду психологічної та слідчої діяльності. Слід зауважити, що в діяльності американської поліції слідство тісно пов'язане з ОРД, а співробітники органів кримінальної поліції (спеціальні агенти, агенти розшуку) виступають і як слідчі, і як детективи, тобто оперативні співробітники.

В інтерпретації фахівців-профайлерів із Квантіко профілювання розуміється як процес ідентифікації комплексу психологічних характеристик індивіда, в ході якого складається загальний опис особистості, заснований на аналізі вчинених ним злочинів. Зіставлення криміналістичних характеристик різних видів злочинів і поведінкових особливостей вбивць і насильників, які знаходилися в ув'язненні, дозволило встановити статистично важливі зв'язки між ознаками кримінального діяння і психологічними особливостями особи, яка вчинила злочин. Далі була розроблена методика складання психологічного профілю невстановленого злочинця, в процесі якого відбувалася поведінкова реконструкція події злочину. Ця процедура складалася з декількох послідовних стадій: збору даних, які є важливими з точки зору психологічної інтерпретації; виявлення логіки і мотиваційної сторони виконання дій у загальній картині злочинів; визначення послідовності виконання тих чи інших дій злочинцем; встановлення характеристик і пошукових ознак винного, а також розробки рекомендацій щодо стратегії проведення розслідування [2, с. 651–652].

У 1983 році Дж. Дуглас виступив зі звітом про роботу програми. Визнавши її ефективною, керівництво ФБР у 1984 році організувало при Академії ФБР Національний центр вивчення насильницьких злочинів. У структурі ФБР діє відділ біхевіористики (Behavioral Science Unit). Основна мета відділу – аналіз доказів і складання психологічного портрету злочинців, які вчинили серію вбивств з особливою жорстокістю. Так, у згаданий відділ до слідчих-профайлерів ФБР щорічно надходить близько 300 справ. Статистика свідчить, що за допомогою роботи профайлерів вдається розкрити від 60 до 80% кримінальних справ. Важливим фактором подібної успішної діяльності є те, що в 67% випадках створений психологічний портрет співпадає з реальним профілем злочинця [8].

Дійсно, знання психологічних чинників, які лежать в основі розвитку злочинної діяльності конкретних осіб, допомагають глибше зрозуміти внутрішні механізми цього процесу, а це не може не позначатися позитивно на самій практиці оператив-

них працівників. У правоохоронній практиці метод психологічного портретування розглядається як метод визначення індивідуально-психологічних особливостей особи й особливостей поведінки об'єкта оперативної уваги шляхом складання психологічного профілю, або профайлу, профалінгу, габітоскопічної елементарної психотехніки.

Складання психологічного профілю є дуже поширеною технологією в психології, проте в психології ОРД правоохоронець стикається з певними труднощами під час її використання [2, с. 652]. Психологічний портрет і його використання не є прямими доказами у провадженні, але можуть успішно застосовуватися під час пошуку, а також проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих (розшукових) дій з викриття винних і запобігання злочинам.

В умовах неочевидності, використовуючи психопрофіль, можна висунути і здійснити перевірку версій, а також спрогнозувати час і місце вчинення нового злочину; уточнити, звузати коло підозрюваних і виділити з цього кола потрібну особу [9]. Особливо це важливо в пунктах пропуску через державний кордон, коли прикордонники, здійснюючи оформлення та пропуск тисяч людей щодня, мають володіти методиками профайлінгу, а також мати певні психолого-криміналістичні портрети осіб, які можуть бути причетними до протиправної діяльності [10].

Складання психологічного портрету невідомого злочинця – актуальний в оперативно-розшуковій і слідчій практиці метод. Вчені здебільшого пропонують методики складання психологічного портрету злочинця, орієнтуючись на інформацію з кримінального провадження, зібрану з усіх можливих джерел. На початковій же стадії досудового розслідування, зокрема під час огляду місця події, слідчий має не досить відомостей. Проте уміле їх використання, застосування криміналістичних знань дозволяють відтворити деякі факти.

Ми цілком згодні з Н. Жерж, що поняття «психологічний портрет злочинця» слід розглядати в широкому значенні, бо він передбачає соціальну, статево-вікову та власне психологічну характеристику. Психологічна характеристика особи містить різні компоненти, зокрема вольовий, інтелектуальний та емоційний, в межах яких розглядають властивості (темперамент, характер, здібності, навички, вміння), стани (ситуаційні вияви почуттів, уваги, волі, мислення, уяви), процеси сприйняття, пам'яті, мислення, виникнення мотивацій, почуттів, прийняття рішень, ставлення до події.

Одна з найбільш повних характеристик сучасних поглядів на психологічний портрет злочинця належить В.О. Образцову, який під цим терміном розуміє систему зведень про психологічну й інші ознаки особи, істотні з погляду її виявлення і розшуку, яка складається з трьох типів інформаційних моделей. Одні з них містять достовірні (позитивні) знання про ознаки шуканого суб'єкта (такі моделі формуються на підставі свідчень потерпілих, очевидців злочину, інших даних, зібраних на процесуальній основі). До інших належать імовірні знання, що потребують перевірки. Існують і комбіновані моделі, які містять достовірні знання (інформацію) про ймовірні знання про інші ознаки злочину.

Оскільки психологічний портрет і психологічний профіль злочинця є лише різними варіантами однієї й тієї ж назви, то доцільно використовувати термін «психологічний профіль (портрет)» [9]. У психології ОРД, криміналістичній психології і практиці оперативних працівників і слідчих при аналізі особистісних особливостей і поведінки обвинувачених особлива увага звертається на три істотні моменти: визначення особистісних якостей і особливостей, які мають прямий зв'язок зі злочинною поведінкою. В цьому випадку найчастіше йдеться про дефініції тих чи інших особистісних якостей; виявлення деформуєчого впливу тієї чи іншої діяльності або видів

діяльності, в яких особистість бере участь; встановлення деформуючої ролі мікросередовища, з якою пов'язана особистість [11].

За допомогою профайлінгу як додаткового інструменту в запобіганні та протидії злочинам, можливе накопичення слідової інформації з місць вчинення злочинів (порушень державного кордону) та встановлення психологічних особливостей злочинців, виявлення ознак серійності злочинів, скоєних у різних місцевостях (нелегальна міграція); складання психологічного портрету злочинця (профілювання) для виявлення ймовірних підозрюваних (описова характеристика) й аналізу закономірностей, які можуть допомогти передбачити майбутні злочини і/або можливі жертви (прогностичне профілювання злочинців), особливо в боротьбі з тероризмом.

Безліч злочинів вчиняються і залишаються нерозкритими, оскільки правоохоронці звертають увагу на те, що сталося на місці злочину, збирають докази, беруть до уваги судово-медичні характеристики, намагаючись визначити конкретну людину. Профайлер звертає увагу на те, як стався той чи інший злочин, бере до уваги деталі, що розкривають поведінку людини, яка вчинила протиправну дію, і на підставі цього визначає особистісні характеристики злочинця, в результаті чого стає відомий тип злочинця. Це допомагає розкривати злочини за більш короткі терміни і робити це більш точно. Проте застосування профайлінгу не тільки для розкриття злочинів, а й з метою профілактики злочинності, здатність упередити злочинні дії може допомогти значно знизити рівень злочинності [9].

Дослідниками з ФБР (Дж. Дугласом, Р. Ресслером, Е. Буржесс і К. Хартман) була вироблена стратегія профайлінгу. Так, виокремлено шість стадій профілювання:

- *перша стадія* (Profiling Inputs) включає збір інформації про злочин, в тому числі доказів і фотографій з місця злочину, показань жертви та свідків;
- *друга стадія* (Decision Process Models) передбачає вирішення профайлером типу злочину і самого злочинця та аналіз усіх даних, отриманих на першій стадії;
- *третьа стадія* (Crime Scene Assessment) є вирішальною. Профайлер намагається реконструювати поведінку злочинця та потерпілого;
- *на четвертій стадії* (Criminal Profile) профайлер складає профіль ймовірного злочинця;
- *п'ята стадія* (Investigation) передбачає передачу виробленого профілю органам слідства, які будуть концентруватися на визначених ознаках для встановлення особи підозрюваного;
- *шоста стадія* (Apprehension) використовується у випадку, якщо злочинець був заарештований. Методом інтерв'ю визначається ефективність відтвореного профілю та відсоток збігу визначальних рис [12].

Одним із найбільш перспективних варіантів використання методики профайлінгу в ОРД, на наш погляд, є складання психологічного портрету розшукуваної невстановленої особи, яка вчинила злочин, що здійснюється на етапі збору оперативно-значущої інформації про певні діяння в рамках заведеної оперативно-розшукової справи.

В основі психологічного профілю, як уже згадувалося раніше, лежать результати наукових досліджень в галузі подібних поведінкових моделей злочинців, які вчиняли аналогічні злочини. Як приклад можна навести досвід складання психологічного профілю (портрету) при розслідуванні сексуальних вбивств, запропонований Ю. Антоняном. Якісно складений психологічний профіль передбачуваного злочинця дозволяє значно звужити коло підозрюваних осіб, оскільки включає в себе такі модельовані ознаки як тип особистості (імпульсивний, агресивний, вибуховий), стать, вік, соціально-демографічні характеристики (походження, соціальний статус сім'ї батьків, рід професійних занять), кримінальний досвід [5].

Наступним практично значущим аспектом застосування профайлінгу в ОРД, на думку деяких авторів, є психологія брехні, розглянута або як самостійне наукове знання, або як включене в загальний напрям профілювання особистості. Тут слід погодитися з думкою В. Коробкова і А. Веденіна, що стосовно ОРД найбільш затребуваною буде проблематика здатності оперативних працівників визначати за відповідними психофізіологічними, вербальними (мовними) і невербальними експресивними реакціями індивіда (міміка, жести, поза) ступінь достовірності інформації.

Інший контекст феномена брехні стосується вміння професійно приховувати інформацію в ході вирішення оперативно-службових завдань, оскільки специфіка здійснення деяких оперативно-розшукових заходів передбачає виконання оперативником вигаданих соціальних ролей, тому вимагає навичок якісно дезінформувати оточуючих («професійно брехати»).

В якості ще одного приватного аспекта профайлінгу може виступати реконструкція події злочину, що здійснюється фахівцем-профайлером на стадії збору оперативно-значущої інформації про злочин, скоєному невстановленою особою. Використовуючи раніше складений психологічний портрет розшукуваного, на основі ретельного огляду місця події і його психологічного аналізу, фахівець профайлер моделює «картину злочину», мотиви злочинця, причинно-наслідкові зв'язки тих чи інших його вчинків, а також опрацьовує передбачувані стратегії його подальших дій. За умови залучення кваліфікованих фахівців цей напрям також є досить перспективним для вирішення низки завдань ОРД [5].

Одним із методів перевірки, отримання або підтвердження інформації чи підозри про злочин, який готується або вчиняється, є проведення інтерв'ювання (фільтраційно-перевірочних заходів, розвідувального опитування). Інтерв'ю – це бесіда, в якій задаються питання і даються відповіді. У звичайній мові слово «інтерв'ю» означає розмову один на один, де одна особа виступає в ролі запитувача (інтерв'юєра), а інша – в ролі опитуваного (що відповідає). По черзі інтерв'юєр ставить запитання, а опитуваний відповідає.

Саме під час проведення бесіди оперативний працівник має можливість переконатися в злочинних намірах особи, яка перетинає державний кордон, або встановити факти злочинної діяльності. Проте для ефективного проведення цього заходу необхідно використовувати провідну методіку профайлінгу, яка довела свою ефективність за кордоном.

Методіку профайлінгу можна застосовувати в трьох аспектах спілкування: вербальному – за допомогою слів; вокальному – голос, темп мови, тон; фізичному – мова жестів і рухів тіла (погляд в очі, міміка, положення тіла, рук). Оперативний працівник, проводячи таку бесіду, може отримати уточнення наявної інформації; дані про злочинне минуле на батьківщині; оперативні дані про зв'язки з членами терористичних мереж (інших злочинних організацій); участь у політичній, охоронній або злочинній діяльності (якщо так, то які подробиці / частота, винагорода / вигоди і наслідки для особи); службу в Збройних силах тощо [10].

Основними передумовами профілювання злочинців є принцип обміну Локарда: «Коли будь-яка людина вступає в контакт з об'єктом чи іншою людиною, виникає крос-передача речових доказів». Іншими словами вона «щось забирає, щось залишає». Згідно з цим принципом людина завжди залишає фізичні сліди. Те ж саме відбувається і з поведінковою стороною відносин – залишаються поведінкові сліди (відбиток взаємодії з людиною). Матеріальні (фізичні) сліди не завжди можна знайти, але поведінкові характеристики можна виокремити, оскільки людина взаємодіяла з людиною або об'єктом (наприклад, вбивство: відсутність гільз на місці злочину дає певні харак-

теристики людини, яка вчинила злочин (вона може бути досвідченою або продуманою, оскільки гільзи припускають виведення на зброю вбивства) [2, с. 652–653].

Висновки. Загалом можна визначити, що психологічний портрет невідомого злочинця – це продукт аналітичної діяльності працівників оперативних підрозділів НПУ, слідчих і залучених для роботи по конкретному кримінальному провадженню спеціалістів. Тому ми погоджуємося з думкою Н. Жерж, що метод побудови такого портрета полягає в описі своєрідності особистості передбачуваного злочинця з подальшим виявленням стійких зв'язків між елементами його оперативно-розшукової характеристики, об'єктивними ознаками злочину і ознаками, властивими особі, винній у його вчиненні.

Зв'язки, що встановлюються за допомогою психологічних знань, мають у своєму підґрунті ймовірнісні, а не типові закономірності, проте саме вони допомагають будувати оперативні версії, організувати пошук злочинця, фіксувати докази, встановлювати причини й умови, у тому числі особистісні риси й особливості, які сприяли вчиненню злочину.

Сучасними дослідниками в поняття «профайлінг» вкладається сенс об'єднання психологічних методів і методик оцінки мотиваційно-диспозиційної сторони особистості і прогнозування поведінки людини на основі аналізу найбільш інформативних приватних ознак. Ефективне досягнення цілей ОРД, пов'язаних із застосуванням методу психологічного профілювання, буде неможливим без створення і функціонування системи науково-методичного забезпечення службової діяльності органів, які здійснюють ОРД, і без відповідних фахівців, які володіють комплексом знань, методів і технологій в області поведінкової психології, профайлінгу, основу яких складуть сучасні наукові знання в галузі оперативно-розшукової діяльності, кримінології, криміналістики, психіатрії, загальної та патопсихології.

Список використаних джерел:

1. Телійчук В.Г. Використання спеціальних психологічних знань у процесі виявлення і перевірки осіб, які можуть вчиняти корупційні діяння. *Актуальні питання протидії корупції: стан, проблеми та перспективи на майбутнє* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 17 жовтня 2014 року). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. С. 65–69.
2. Телійчук В.Г. Щодо напрямів застосування профайлінгу в оперативно-розшуковій діяльності. *The 7th International scientific and practical conference "Perspectives of world science and education"* (March 25–27, 2020). CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2020. С. 646–655.
3. Технології профайлінгу в слідчій діяльності. URL: <https://bit.ly/3d784Zy>.
4. О.І. Богучарова. Психологічне портретування в юридичній практиці. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2016/22.pdf.
5. Коробков В.А., Веденин А.В. Основные направления применения в оперативно-розыскной деятельности методики составления психологического профиля. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-napravleniya-primeneniya-v-operativno-rozysknoy-deyatelnosti-metodiki-sostavleniya-psihologicheskogo-profilya>.
6. Дуцак О.Ю. Застосування профайлінгу в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції. *Механізм функціонування громадського суспільства (осінні читання)* : збірник тез Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти (22 листопада 2019 року). Львів : ЛьвДУВС, 2019. С. 114–118.
7. Варенкина Н.А. Профайлінг як засіб розкриття і розслідування злочинів. URL: http://aprp-msal.ru/netcat_files/521/703/203_209.pdf.

8. Нестерова І.А., Мацола М.І. Кримінологічне профілювання як один із сучасних напрямів запобігання злочинності. URL: http://www.pap.in.ua/3_2019/49.pdf.
9. Наталія Жерж. Застосування методу психолого-криміналістичного портрета злочинця при розслідуванні окремих видів злочинів. URL: <https://bit.ly/3fmRWo1>.
10. Василь Корольов. Застосування профайлінгу на державному кордоні України. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2019/3/62.pdf>.
11. Криминалистическая психология : Учебное пособие. URL: http://rep.ksu.kz/bitstream/handle/data/324/Kubeev_2015_kriminal_psihol.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
12. Л.О. Катеринюк. Кримінологічний профайлінг у діяльності Федерального бюро розслідувань: Ефективний метод розслідування злочинів чи наукова фікція? URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chkup_2017_3_70.pdf.